

ДО 70-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВАЛЕНТИНИ ОЛЕКСІЇВНИ ПЕТРАШЕНКО

14 грудня 2020 р. виповнилося 70 років від дня народження відомої вітчизняної дослідниці Валентини Олексіївни Петрашенко. Вона належить до тієї когорти співробітників, яка у 1980-х — на початку 2000-х років персоніфікувала образ українського археолога, була уособленням найкращих рис, притаманних тогочасному поколінню вчених — беззастережної відданості улюбленій справі, професіоналізму, вимогливості, передусім до себе, щирості у ставленні до колег і поблажливій доброті до молодшого покоління.

Безтурботні 70-ті роки ХХ століття були часом формування особистості юної Валентини. Вона вступила на історичний факультет до Київського університету і закінчила його з відзнакою у 1975 р., брала участь у розкопках кількох пам'яток на Канівщині, ще навчаючись, стала лаборанткою Інституту археології. Тоді ж Валентина Тимченко знайшла своє кохання, і з чоловіком Олександром Петрашенком, який завжди допомагав дружині в її експедиціях, вони разом почали торувати свій щасливий подружній життєвий шлях.

На рубежі 1970—80-х років Валентина Олексіївна навчалась в аспірантурі, по завершенню якої в 1982 р. блискуче захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему «Лісостепове правобережне Подніпров'я у VIII—X ст.». Одночасно вона, як заступниця начальника експедиції, керувала масштабними розкопками городища Монастирок. Завдяки археологічним дослідженням і науковим студіям Є. В. Максимова й В. О. Петрашенко, ця непересічна пам'ятка слов'яно-руського часу з-поміж фахівців стала однією з найвідоміших на території України.

Валентина Олексіївна під час наукової конференції

Коло наукових інтересів Валентини Олексіївни Петрашенко було широким, при цьому якість її роботи, і польової, і публікаційної, завжди була на високому рівні, про що свідчить висока цитованість її праць, яких загалом вийшло понад сотню. Найбільшу увагу дослідниця присвятила середньовічним сільським пам'яткам Середнього Подніпров'я, частину яких розкопано широкими площами протягом кількох польо-

Валентина Олексіївна з чоловіком Олександром Миколайовичем, Трахтемирів, 1998 р.

Валентина Олексіївна під час досліджень, Бучак, 2003 р.

З домашньою улюбленицею

вих сезонів: біля Ходосівки в ур. Козаків Яр (1985, 1987—1989), Григорівське поселення в ур. Чернече (1986—1989), біля Бучака в ур. Рожана криниця (1990—1991), біля Григорівки в ур. Ревутове (1993—1994). У 1990-ті роки під керівництвом В. О. Петрашенко пройшли розвідки в басейні р. Віти під Києвом і на узбережжі Канівського водосховища,

в результаті чого було каталогізовано понад 300 пам'яток археології.

Різноманітні матеріали цих та інших досліджень В. О. Петрашенко опубліковано в численних наукових працях. Серед найвідоміших робіт дослідниці, частина з яких була написана разом із колегами, монографії «Славянские памятники у с. Монастырек на Среднем Днепре» (1988), «Слов'янська кераміка VIII—IX ст. правобережжя Середнього Подніпров'я» (1992), «Узбережжя Канівського водосховища (каталог пам'яток)» (1999), «Трахтемирів: подорож у давнину» (2001), «Древнерусское село: по материалам поселений у с. Григоровка» (2005), розділи у колективних монографіях «Південноруське село IX—XIII ст.» (1997), «Село Київської Русі» (2003) та «Давні поселення України» (2005).

Упродовж 1991—2002 рр. Валентина Олексіївна виконувала обов'язки вченого секретаря Спеціалізованої ради із захисту дисертацій. Ця робота є однією з найвідповідальніших та емоційно напружених в Інституті, а від її якості залежать і наукові долі дослідників, і реноме самої установи. В. О. Петрашенко, завдяки своїй заповзятості, відкритості й легкій вдачі, виконувала її ефективно і невимушено.

Ще із часів досліджень пам'яток на Пилипенковій Горі та Бабиній Горі на початку

В. Петрашенко (у центрі) з Н. Хамайко і В. Козюбою на розкопці на городищі Лисуха. Бучак, серпень 2005 р.

1970-х років дослідниця закохалась у красу Канівських гір, і переважну більшість польових сезонів провела в цьому мальовничому краї. Матеріали розкопок пам'яток біля Трахтемирова, Григорівки, Бучака збагатили східноєвропейську археологічну науку артефактами, дослідженими комплексами і антропологічними серіями доби середньовіччя, надали інформацію щодо неукріплених поселень і могильників часів Київської Русі. Свій останній польовий сезон влітку 2005 р. вона також провела тут, досліджуючи багатошарове городище на горі Лисуха в Бучаку.

Автору цих рядків пощастило познайомитись з Валентиною Олексіївною на розкопках в Григорівці в 1987 р. Відтоді практично усі польові сезони я працював в її експедиціях, і це дозволило мені та багатьом іншим учасникам цих досліджень опанувати методіку і набути досвід їх проведення і, що дуже важливо, відчуті і запам'ятати назавжди дружню, затишну атмосферу, що панувала в польовому таборі експедиції.

Пам'ятаю, з яким ентузіазмом Валентина Олексіївна, я та інші колеги очікували на нові роботи влітку 2006 р. У липні ми обговорювали різні аспекти майбутніх робіт — від часу виїзду до наукової складової експедиції. Раптове серйозне погіршення стану здоров'я дослідниці перекреслило ці плани, але тоді ніхто не думав, що Валентина Олексіївна вже не повернеться до роботи...

Але Валентина Олексіївна Петрашенко залишається з нами — у її науковому доробку, фотографіях, документальному кіно, добрій пам'яті рідних, друзів, колег, яким пощасти-

На екскурсії по Ольвії

ло бути поруч, спілкуватись, товаришувати і працювати з цією привабливою жінкою з чарівною посмішкою.

Випуск журналу «Археологія і давня історія України», який шанований читач тримає в руках, переважно присвячений основним напрямкам наукових інтересів Валентини Олексіївни, а серед його авторів — колеги, які шанують і цінують пам'ять про неї.

*Від імені друзів та колег,
Віталій КОЗЮБА*